

Helge Rønning

DET NORSKE ARBEIDERPARTIS KULTURPOLITIKK OG DEN STATLIGE KULTURPLANLEGGING

I avsnittet »Kulturhistoriske oppgaver« i sitt kulturprogram fra 1959 slår DNA fast: »Sosialpolitikk og kulturpolitikk er to sider av en sosialistisk miljøpolitikk«.¹ Ut fra dette synet ble linjene for den kulturpolitikk som DNA utarbeidet i løpet sektstiåra trukket opp. Dette arbeidet har forløpig fått sin avslutning i stortingsmeldingene om kulturpolitikken i Norge. Den første ble lagt fram under Korvaldregjeringen, men er i sterk grad preget av Arbeiderpartiets synspunkter. Den har tittelen »Om organisering og finansiering av kulturarbeid«, den andre som er den nåværende DNA regjeringens tillegg har tittelen »Ny kulturpolitikk«.²

Det sosialpolitiske perspektivet på kulturarbeidet henger sammen med synet på kulturpolitikken som et ledd i forsøket på å dempe motsetninger på de ulike samfunnsområdene, og på å se den og sosialpolitikken som et arbeidsområde som griper inn i ulike og ellers atskilte samfunnsområder. I programmet fra 1959 blir de kulturpolitiske oppgavene beskrevet ut fra den plass de skal ha innenfor »arbeidets miljø«, »boligmiljøet og det lokale kulturmiljø«, »skolen«, »voksenopplæring«, »opinionskapende organer«, »det skapende åndsliv«, »kunst og kulturpolitikk«, osv. Ulike tiltak foreslås innenfor de forskjellige områder, men felles for dem er at de på et abstrakt plan skal bidra til å styrke »solidariteten«, »fellesskapet«, »friheten« og ta vare på »hensynet til menneskene og deres trivsel«. Hva disse begrepene inneholder, blir ikke sagt klart under det avsnitt som trekker opp planene for arbeidet på de ulike områdene. Det sies imidlertid i kapittelet »Respekten for mennesket« der heter det under avsnittet »Det solidariske menneske«.

»Solidariteten blir skapt i de små enheter - i familien, i boligstrøket, på arbeidspladsen, i foreningslivet. Det er her det frie, samarbeidende menneske må stå sin prøve.

Det er spørsmål om godt naboskap og kameratskap, om vilje til felles tak, om åpent øye hvor det trengs hjelp, og om evnen til å løse felles konflikter i fordraglighet.

Men det er også et spørsmål om høflighet, og om en vennlig omgangsform, om å gli inn i fellesskapet på en naturlig måte. Mannen tar f.eks. ikke sitt arbeid i huset med den følelsen at nå gjør han sin kone en tjeneste, men at han gjør sin del av en felles jobb.

Ut av dette springer spørsmålet om en *nasjonal solidaritet*. Vi finner det f.eks. på arbeidsplassene. Det oppstår fort et naturlig samhold arbeidskameratene imellom men det skal også omfatte bedriften som helhet. Og da den arbeider for hele nasjonen, og dens virksomhet i siste instans er hele folkets sak, må ethvert menneske i produksjonslivet føle en nasjonal samhörighet - enten han står ved maskinen eller sitter i direktørstolen.

På samme måte må fagforeningene - mønstre på solidariske sammenslutninger - være villige til å underordne sine interesser og krav under hensynet til folkets samlede interesser. Og ikke tvinge gjennom krav som vil komme til å gå ut over andre grupper som har dårligere kår.«³

Ut fra dette og liknende formuleringer på andre områder går det fram at DNA i 1959 tenkte seg at kulturpolitikken skulle fungere som et ledd i forsøket på å dempe klassemotsetningene og skape samkjensle mellom de ulike gruppene innen næringslivet..

De prinsippene som finnes antydnet i programmet fra 1959, fikk ikke praktisk utforming annet enn innenfor områder som skole- og utdanningspolitikken. Den tradisjonelle kulturpolitikken dreide seg i sekstiåra stort sett om kulturfinansieringstiltak av typen etablering av innkjøpingsordning for skjønnlitteratur, nedsettelse av et kulturråd, og utvidelse av ulike tiltak for å spre kunstnerisk virksomhet til nye grupper og regioner.

Først i begynnelsen av syttiåra ble kulturpolitikken på ny tatt opp til aktiv drøfting i Arbeiderpartiet og i fagbevegelsen. Samtidig ble planene for en »ny kulturpolitikk« utarbeidet. I disse planene og i det kulturpolitiske arbeid i DNA ble tankene fra 1959 videreført. I debattinnlegg på ulike konferanser, blant annet en som Oslo AOF arrangerte,⁴ understreket Bjartmar Gjerde (senere kirke og undervisningsminister) det syn som kom fram i programmet fra 1959, nemlig at kulturpolitikken var en parallell til sosialpolitikken, og at den i åra framover hadde som sin fremste oppgave å skape nye kontaktmuligheter og stimulere til kontakt på områder der »utviklingen« hadde ødelagt gamle og opparbeidete kulturmiljøer.

Kulturplanleggingstiltakene kommer ikke isolert. De er et ledd i en rekke planer for omformningen av samfunnet.

Retningslinjene for kulturpolitikken slik de trer fram i St. melding. 8, 52 (1973-74) er den kulturpolitiske delen av planleggingen på det økonomiske, det utbygningsmessige, det distriktpolitiske, sosialpolitiske og utdanningsmessige området. Det finnes derfor klare fellestrekk mellom det apparat og de avgjørelsesprosesser som tenkes på det kulturpolitiske og på de andre områdene. Skjematisk kan planivåene framstilles slik:

Plannivå	Faglige instanser	Politiske organer	Sektorplaner						
1 Landsplan	Regjeringens langtidsprogram og perspektivanalyse	Storting	Forsvar	Industri	Samferdsel	Utdanning	Kultur	Sosial	Helse
2 Landsdelplan	Sekretariat og organer tilknyttet departementer, fylker og fagsektorer	Landsdelskomité/storting							
3 Fylkesplan	Fylkeskommunal plan utbyggingsavdeling godkjenning av dept.	Fylkesting/fylkesutvalg							
4 Regionplan	Regionplankontor godkjenning av dept.	Regionplanutvalg og berørte kommunestyre							
5 Generalplan	Generalplankontor godkjenning av dept.	Kommunale utvalg kommunestyre							
6 Reguleringsplan	Reguleringsvesen godkjenning av dept.	Kommunale råd kommunestyre							

I stortingsmeldingene blir sammenhengen mellom den allmenne planleggingen og kulturpolitikken understreket. Det blir pekt på at den er »en del av den samla miljøpolitikken«, og at »kulturpolitikk er samfunnsomforming«. De sentrale begrepene i kulturmeldingene: »utvidet kulturbegrep«, »demokratisk kulturpolitikk«, og »kulturell desentralisering«, må derfor forstås ut fra de planene som foreligger for andre områder.

Tilsynelatende er det utvidete kulturbegrepet som meldingen opererer med bestemt ut fra delvis administrative hensyn. I meldingen omfatter nemlig kulturpolitikken for uten det som kalles »det tradisjonelle kulturområdet« også idrettsarbeid og barne- og ungdomsarbeid. Det kulturpolitiske området strekkes ut til å omfatte felt som har en klar sosialpolitisk funksjon.

Samtidig viser de områdene som trekkes inn i den statlige kulturadministrasjonens definisjon av kultur fram mot at det dreier seg om fritidsaktiviteter. Virksomheten skal rettes inn mot å skape »trivsel« og det vil si individuell tilfredshet og sosial harmoni. Tidligere formann i Norsk Kulturråd og ekspedisjonssjef i KUD - Leif J. Wilhelmsen har sagt det slik:

»Hovedkriteriet for det nye kulturområde, eller om man vil, det delområde som det tradisjonelle kulturområdet utvides med, er altså rent sosialt - funksjonelt. Kultur er de aktiviteter, først og fremst fritidsaktiviteter, som virker trivselsskapende.«

Det sosialpolitiske siktemålet med den nye kulturpolitikken går fram allerede av de områder som skal legges under kulturadministrasjonen, og dette siktemålet understrekes av formuleringer i kulturmeldingene. I underavsnittet »Eit kvalitativt rikare samfunn« heter det blant annet:

»Utviklinga av eit godt sosialt miljø har lenge stått sentralt i politisk arbeid, og det vil alltid vere eit hovudmål i all samfunnspolitikk. Samtidig er det sosiale miljøet i dag mange stader truga av ei samfunnsutvikling som gir sterk aukning av stress og vantrivsel, ofte i ein slik grad at det går ut over den psykiske helsa. Årsakene til desse skadeverknadene på det sosiale miljøet er langt meir kompliserte og vanskelege å analysere enn skadane på det fysiske miljøet.

Ei rekkje samfunnspolitiske tiltak vil vere nødvendig i åra framover for å tryggje trivsel og eit godt livsmiljø. Det er her tale om samordna tiltak på mange samfunnsområde, I dette arbeidet er det grunn til å leggje vekt på at førebyggjande tiltak på lengre sikt alltid er billigare enn behandling eller reparasjon. Mykkje tydar på at viktige oppgåver i denne samanhengen kan løysast best som ein del av eit sterkt utvida kulturarbeid.«⁶

Kulturpolitikken som sosialpolitisk tiltak blir vidare understreket av at det nå planlegges utvidet satsing på kulturarbeidet på nye industristeder. Mongstad er ett av de tre stedene som Kulturrådet har tatt til å arbeide med i kulturplan for og hvor det er meningen å reise ett av de første nye kulturhusene. Mongstad er svært interessant i denne sammenhengen. Det er et nytt stort industriområde som bygges opp i et gammelt jordbruksdistrikt. Selskapet bak det er Norsk Hydro - et halvstatelig storkonsern i samarbeid med internasjonal oljekapital. Industrireisningen på Mongstad har som grunnlag bygningen av et oljeraffineri. Mongstad ligger i et avfolkningsområde, og industrireisningen er blitt framstilt som distriktsutbygning.⁷

For det første er det grunn til å peke på at Mongstadprosjektet står sentralt i den økonomiske planleggingen i Norge i og med at det dreier seg om oljeindustri. For det andre er det et eksempel på hvorledes bygging av storindustri skaper arbeidsplasser i et distrikt, og samtidig raserer gammelt miljø og gammel næringsvirksomhet. Det stanser sannsynligvis fraflytting fra distriktet rundt Mongstad, men skaper fraflytting fra andre distrikter og virker ikke dermed nødvendigvis distriktspolitisk desentraliserende. Erfaringene fra oppbygningen av aluminiumsindustrien på Husnes i Kvinnherad er et eksempel på dette. »Aluminiumsverket skulle styrkja sysselsettinga i Kvinnherad. Men bare 30 prosent av arbeidarane på verket kjem frå Kvinnherad. Resten blei importert frå andre stader i landet der det var vanskeleg om arbeid.«⁸

Om utviklingen fra Husnes og andre steder gjentas på Mongstad, vil stedet i oppbygningsperioden bestå av 1300 til 1400 menn som driver anleggsarbeid, de bor i brakker og kommer fra en rekke ulike steder. Når Mongstad står ferdig, vil det være vanskelig å få tak i skikkelig bolig for de tilflyttende arbeiderne, og brakketilværelsen vil fortsette for dem. Sosiale institusjoner av ulike slag vil enten ikke eksistere eller være dårlige utbygde. De fleste av dem som bor på stedet, vil være rykket opp fra et annet miljø. Vantrivsel og sosiale problemer vil være sterkt framtrekkende. Denne vantrivselen er resultatet av en økonomisk politikk. I denne sammenhengen er det kulturpolitikken kommer inn. Ved hjelp av den skal det skapes de institusjoner og den fritidsvirksomhet

som kan være med å lede misnöyen med situasjonen vekk fra sin egentlige årsak, og dessuten dempe virkningene av de problemer som har opphav i den økonomiske utviklingen og politikken. Kulturpolitikken skal for å sitere kulturmeldinga virke »forebyggjande«. Sosialpolitiske tiltak skal fange opp dem, som til tross for det forebyggende arbeid rammes av presset fra strukturrasjonaliseringen.

Preget av at kulturpolitikken skal fungere i sosialpolitisk sammenheng, understrekes ved at arbeidet skal knyttes til »spesielle grupper som barn, eldre, funksjonshemma o.a.«.

Slik meldingene forstår begrepet kulturelt demokrati innebærer det at:

»Alle former for kulturaktivitet og kulturoplevelse må anses som likeverdige. Målet må være at alle mennesker i sitt lokalmiljø finner tilbud som gir en aktiv fritid med mulighet for utfoldelse og opplevelse for den enkelte. Hovedvekten i kulturarbeidet må derfor legges på tiltak som stimulerer flest mulig til egenaktivitet i det lokale miljø.«⁹

I dette sitatet knytter egenaktiviteten, som det understrekes betydningen av flere steder i meldingen, det kulturpolitiske siktemålet enda klarere til et sosialpolitisk perspektiv. Egenaktiviteten og amatørvirksomheten har som funksjon å gi følelsen av medvirking og evne til å skape noe innenfor et samfunn der arbeidsprosessene står i motsetning til dette. Derfor knyttes denne egenaktiviteten til fritida, og preget av kulturpolitikk som fritidsvirksomhet, sosialpolitikk og terapi bli enda klarere.

I og med at det kulturpolitiske område defineres som fritidsbeskjeftigelse kommer det ikke noen prinsipiell annen stilling enn andre fritidsaktiviteter. Det skarpe skillet mellom arbeide og fritid understrekes. De motsetninger som potensielt er til stede innenfor arbeidstidssfæren blir overført til en motsetning mellom arbeidstid og fritid. Fritida er preget av muligheter til tilsynelatende utfoldelse. Driftene får i første rekke sin utladning gjennom massemediene men også gjennom ulike former for fritidsaktivitet som idrett og andre former for deltaking eller tilskueraktivitet innenfor fritidsområdet. Sett i et slikt perspektiv som et ledd i en utløsning og avledning av aggresjon rettet mot grunnlaget for den ufrie arbeidssituasjon, blir understrekningen av fritidsaktivitetens betydning i kulturmeldingene dobbelt forståelig.¹⁰

I denne sammenheng er det også grunn til å trekke fram den rolle som kunstnerne og framtidige kulturarbeidere er tiltenkt i systemet.

»Kjernen vil vere ei rekkje regionale kulturinstitusjonar, større eller mindre grupper av kunstnarar på fleire kulturområde, og elles andre kulturarbeidarar, instruktörar og rettleiarar som hjelper kommunane, organisasjonane og andre i deira kulturarbeid. Det er von om at ei slik desentralisering også kan fremme samarbeidet mellom profesjonelle krefter og amatørar.«¹¹

En ny yrkesgruppe av kulturterapeuter skal vokse fram, den vil bestå av kunstnere, kulturadministratorer - utdannet på særlig opprettede linjer ved distrikthøgskolene, idrettsinstruktörer, ungdomskonsulenter og sekretærer.

Det er grunn til å tro at det som kalles »kulturelle overrisslingsanlegg« av DNA, vil komme til å spille en betydelig rolle i den framtidige kulturadmini-

strasjonen og-virksomheten. Disse er tenkt som sentra bestående av profesjonelle kunstnere, kulturarbeidere, konsulenter og administratorer som skal gi hjelp og støtte til lokale aktiviteter rundt om i distriktet og bidra til at kløften mellom profesjonelt kulturarbeid og amatørvirksomhet brytes ned. Disse overrisslingsanleggene passer godt inn i den tankegangen vi finner i meldingene om kultur som sosialpolitikk, og selv om de kanskje kan bidra til at det kulturelle arbeidet spres vekk fra sentra som Oslo, Bergen, Trondheim, vil de likevel bidra til å sentralisere arbeidet innenfor fylker og regioner.

Det andre aspektet ved den kulturelle demokratisering som berøres i sitatet ovenfor, henger sammen med en tankegang som blev lansert av Bengt Nerman i Sverige i begynnelsen av sekstiåra i en bok som het »Demokratins kultursyn« og som i Norge blant annet ble videreført av kultureddaktøren i Aftenposten - Finn Jor. Kort uttrykt går synet-særlig i den »jor'ske« tapning-ut på at alle former for »kulturelle« yringer og opplevelser i prinsippet er like verdifulle. Det er uinteressant hvilken sammenheng kulturproduktet er presentert i og det er uten betydning hvilke holdninger det formidler, så lenge det bare gir »kulturkonsumenten« en verdifull opplevelse. Det er karakteristisk at Finn Jor overhovedet ikke setter kulturproduksjonen inn i et økonomisk perspektiv. For ham er hvilke krefter som står bak den tiltakende monopolisering i kultur- og mediaindustrien ikke noe faresignal. Om mulighetene for å vinne fram med avvikende synspunkter dermed blir mindre, så er heller ikke det så farlig, for folk får jo likevel en opplevelse som er verdifull hva de enn leser eller ser eller hører. Denne opplevelsedemokratiske tankegangen ble da Finn Jor lanserte den, entusiastisk mottatt i DNA's tidsskrift *Sosialistisk Perspektiv*. Og liknende synspunkter går igjen i kulturmeldingene: Det understrekes for eksempel at all kulturell virksomhet er like verdifull, men mens Finn Jor helt ser bort fra hvilken rolle økonomiske interesser spiller, er regjeringen oppmerksom disse. De blir behandlet på én av 85 sider i St. melding nr. 52 under overskriften »Uheldig kommersialisering«. Der heter det blant annet:

Både prinsipielt og i praksis er forholdet mellom kulturtilbod og marknadsekonomi mangsidig og innfløkt.¹²

Det blir videre pekt på at forholdet mellom privat og offentlig engasjement i kultursektoren er slik at det offentlige har tatt over finansiering av stadig flere kulturtiltak »hovudsaklig fordi privat finansiering ikkje lenger er mogleg«. Videre slås det fast at kommersialisering i kulturlivet ikke kan skilles« frå dei allmenne kommersialiseringstendensane i samfunnet.« Det blir understreket betydning av å treffe tiltak mot »uheldig kulturell kommersialisering«. Måten dette skal gjøres på antydes i et avsnitt der det heter:

»Kva for verkemiddel som skal brukast, må vurderast i kvart enkelt tilfelle. På somme område kan samarbeidet med den private kulturindustrien utviklast betre. Departementet ser det likevel som nødvendig at det offentlige sjølv i stigande grad tek på seg oppgåver innanfor kulturell produksjon og distribusjon og såleis tilbyr eit alternativ dersom dei private verksemdene ikkje arbeider på ein måte som fremmar dei kulturpolitiske mål samfunnet har sett.«¹³

Hva som begrepet »uheldig kommersialisering« skjuler, blir aldri klarlagt. Men det er grunn til å tro at det perspektivet som trekkes opp i dette avsnittet, er at det offentlige skal ta seg av den delen av kulturlivet som ikke klarer seg i konkurransen med en stadig mer kapitalintensiv og monopolisert media- og kulturindustri. Det vil i første rekke si den tradisjonelle kunstproduksjonen og opprettholdelsen og bevarelsen av utdøende folkelig kultur. Kulturindustrien skal derimot få fortsette å arbeide innenfor det massekulturelle område. Men heller ikke på det kulturfelt som det offentlige trer inn i, vil de kommersielle trekk svekkes nevneverdig. Forlag, filmselskap, kunsthandlere, impresarier vil fortsette sin virksomhet, men den vil subsidieres av offentlige midler, fordi produktene de selger ikke kan konkurrere tilfredsstillende. Markedsituasjonen rokkes ikke i grunntrekk, men staten griper inn med regulerende tiltak, på dette som på andre områder.

Dette blandingsøkonomiske kulturelle synet har sammenheng med det opplevelsesdemokratiske syn som jeg har vist til ovenfor. Skaper markedsituasjon og utviklingen av kulturindustrien behov for massekulturelle opplevelser, skal disse tilgodeses ved at kulturindustrien får drive sitt spill. Skaper imidlertid den samme utviklingen grunnlaget for at en rekke andre kulturelle uttryksformer tvinges ut av markedet, må de opplevelser de skaper, tilgodeses ved at statlige tiltak sørger for at de fortsatt får eksistere.

I denne sammenheng er det grunn til å legge merke til at den illustrerte ukepressen blir betraktet som »ein viktig del av det samla kulturtilbodet m.a. fordi desse blada når grupper som det ikkje elles er lett å få kontakt med.« Departementet nevner at det kan få »uheldige konsekvensar« dersom norske ukeblad blir kjøpt opp av utenlandske konserner, men drøfter ikke hvorfor dette eventuelt er uheldig og om dette i sterk grad vil endre situasjonen i en bransje som allerede er preget av tendenser til konsentrasjon på få hender. Under avsnittet om pressa tas den norske pressens vanskelige økonomiske situasjon opp, men heller ikke der behandles monopoliseringstendensene som klart kommer til uttrykk ved at Schibstedgruppen dekker 23,8 prosent av markedet i Norge.

Kulturell desentralisering og distriktutbygging er et viktig begrep i kulturmeldingene. Siktemålet med den politikken som skisseres er at både administrasjon og tilbud av kulturell virksomhet skal bygges ut med sikte på å gi distriktene og lokalmiljøene bedre tilbud og større råderett. Problemet er bare hvorledes dette siktemålet står i forhold til den totale planlegging som kulturplanene er en sektor i, og hvorledes det er mulig gjennom kulturell virksomhet å motvirke de økonomiske sentraliseringstendensene, blir ikke berørt. Riktignok finnes følgende uttalelse som tyder på at man likevel er klar over at man ikke endrer de økonomiske utviklingstendensene ved kulturpolitiske virkemidler:

»Eit viktig spørsmål er kor langt den organisatoriske desentraliseringa kan og bør gå. I dei fleste tilfelle er svaret for så vidt enkelt. Dei kreftene som dreg i retning av sentralisering er til vanleg så sterke i samfunnet at det kan vere tilrådeleg å ta sikte på størst mogleg desentralisering.«¹⁴

Det later til at desentraliseringen som det legges opp til i kulturmeldingene, skal ha til oppgave å gi inntrykk av at sentraliseringstendensene bekjempes og at det drives en aktiv distriktspolitikk. Dette skjer på det kulturelle felt, og endrer i realiteten ikke den dominerende tendens i den økonomiske utvikling og planlegging i retning av sentralisering. Kulturpolitikken bidrar imidlertid til å legitimere denne utviklingen ved å gi inntrykk av at den bekjempes.

Den rollen som kulturell virksomhet er tiltenkt på steder som Mongstad er det grunn til å trekke fram i denne sammenhengen; særlig sett på bakgrunn av det som står om kulturpolitikken oppgaver i St. tingsmelding nr. 13. 1972-73 om distriktutbygging. Denne meldinga danner på mange måter bakgrunnen for desentraliseringssynspunktene i kulturmeldingene. Dermed knyttes på nytt kulturplanleggingen til den allmenne økonomiske planlegging. I st. melding nr. 13 og dette siteres i st. melding nr. 8., heter det:

»Departementet vil understreke sammenhengen mellom et godt utviklet miljøtilbud og mulighetene for utvikling av næringsgrunnlaget. Undersøkelser som er foretatt, tyder på at et godt utbygget sosialt, og kulturelt miljø og gode muligheter for fritidsaktiviteter vil få stadig større betydning for industrilokaliseringen. Dette innebærer bl.a. at industrien vil søke til steder som har tilstrekkelig befolkningsunderlag for å kunne utvikle et allsidig miljø.«¹⁵

Erfaringene fra Mo i Rana, Husnes, Mongstad og andre steder tyder på at det er den økonomiske planlegging og utvikling som bestemmer hvor ny industri skal plasseres, og at den kulturelle virksomhet kommer til i annen rekke for å fange opp misnøye og vantrivsel. I realiteten tildekker formuleringer som den ovenfor siterte og synspunktene i kulturmeldingene at det ikke er kulturpolitiske holdninger som former den økonomiske politikk, men at det er de økonomiske kreftene som bestemmer kulturpolitikken.

Kulturpolitikken får i dette perspektiv ved siden av å ha rollen som sosialpolitikk, også rollen som insitament for industriutvikling. Den skal sammen med grunnlagsinvesteringer av typen industrivekstanlegg være med å lokke investeringer til visse strøk i landet. Dermed har kulturpolitikken fått en oppgave i det distriktpolitiske perspektivet. Men det er grunn til å tro at denne oppgaven er mer i tråd med interessene til de kreftene som trekker i retning av sentralisering enn desentralisering.

Den første av de to kulturmeldingene fikk navnet »Om organisering og finansiering av kulturarbeid«, og det er dekkende for de planer som trekkes opp. Meldingenes siktemål er i første rekke å trekke opp linjene for oppbygning av en organisasjonsmodell for det offentlige kulturarbeid og peke på hvorledes dette skal finansieres. Den kulturelle virksomhet gjøres avhengig av et fast opplagt organisasjonsapparat. Dette er tenkt bygd opp parallelt med organisasjonsapparatet på andre sektorer som blir gjort til gjenstand for statlig planlegging. I st. melding 52 heter det om dette:

»I denne sammenhengen er det grunn til å peike på at den nødvendige administrasjonen er mindre utbygd på kulturområdet enn dei fleste andre samfunnsområda. Samtidig er dette eit område som vil bli tillagt mange nye

oppgåver i åra framover. Det vil i denne situasjonen vere behov for ei forholdsvis sterkare utbygging av kulturadministrasjonen enn jamtover i annan offentleg administrasjon.«¹⁶

Den statlige kulturadministrasjonen skal bygges ut, men det er i første rekke de fylkeskommunale og de kommunale kulturadministrasjonene som skal få økt betydning og størrelse. Prinsippet i administrasjonsmønsteret skal, hevdes det, være preget av desentralisering, men samtidig slås det fast at det skal bygges opp en noenlunde ensartet organisasjonsform for hele landet. Den statlige kulturorganisasjonen skal også drive »ei meir systematisk og permanent planlegging«, og dessuten skal viktige ledd i den sentrale kulturadministrasjonen styrkes. I hvert fylke skal det bygges ut en kulturadministrasjon under ledelse av en fylkeskultursjef. Hvert fylke skal ha et kulturstyre som er satt sammen etter politiske skillelinjer og styrkeforhold. Dette mønsteret skal også brukes kommuneplan. Det er grunn til å frykte at det vil bli lettere for ikkekontroversielle fritidsaktiviteter som idrett og ungdomsarbeid å få bevilgninger enn kontroversiell kulturvirksomhet som gruppeteater o.l.

Bak denne administrasjonssatsingen ligger det en tankegang som vanskelig kan forstås på annen måte enn at kulturell virksomhet er det som lar seg administrere og passe inn i et fastlagt administrasjonsapparats rammer. Videre er det grunn til å frykte at svært mye av de bevilningene som kommer til kulturvirksomheten, vil gå til administrasjon og at lite vil komme den direkte virksomhet til gode.

Den rolle som organisasjonsmønsteret skal spille for utviklingen av kulturarbeidet, blir understreket i forholdet til de såkalt »frivillige organisasjonene«.

Om organisasjonsmønsteret til disse heter det blant annet:

»Det offentlege bør ikkje påleggje organisasjonane å utvikle bestemte organisasjonsmønster. Det synest likevel forsvarsleg å utforme stønadsordningar som gjer det formålstenleg for frivillige organisasjonar å opprette eit lokal-, regional- og sentralapparat i samsvar med den allmenne oppbygginga av den offentlege kulturorganisasjonen.

[...]

Departementet kan ikkje sjå at det inneber å gripe inn i den frie stillinga til organisasjonane om ein utformar stønadsordningar som gjer visse organisasjonsformar meir formålstenlege enn andre.«¹⁷

Igjen møter vi en sentralisert struktur som er kamuflert som om den var desentralisert. Denne organisasjonsformen vil styrke de store landsomfattende organisasjonenes muligheter for å nyte godt av offentlige bevilgninger, og vil svekke små lokale og spontane frivillige tiltaks muligheter til å oppnå offentlig støtte. Det er neppe tilfeldig at Arbeidernes Opplysningsforbund, hvor Bjartmar Gjerde er leder, passer godt inn idette organisasjonsopplegget.

Et annet aspekt ved den statlige kulturpolitikken er at den går inn i en sammenheng der stadig flere av den borgerlige stats legitimasjonsproblemer åbenbarer seg. Det er ikke tilfeldig at det for eksempel legges så sterk vekt på »demokratisering innenfor den planlagte kulturadministrasjonen. Det er også

i tråd med denne modellen at det området som de nyoprettede bydelsutvalg i Oslo fikk kontroll over med en gang, var kulturaktivitetene. Ved å gi inntrykk av demokratisk oppbygning og avgjørelsesprosesser på ett område, legitimerer man byråkratiske og sentraliserte avgjørelsesprosesser på andre. Ved å bygge ut det administrative offentlighetsarbeidet sikres også lojaliteten overfor staten og det bestående av grupper som ellers ville være forholdsvis lite lojale - f.eks. kulturarbeidere. Satsingen på utbygning av kulturtilbud i stor stil for eksempel på nye industristeder, tjener videre til å legitimere en økonomisk utvikling og omstrukturering av samfunnet, som ikke lenger lar seg legitimere bare ved økonomiske insitamenter. Den nye statlige kulturpolitikken er en nødvendig del av vidreføringen av en økonomisk planlegging der det legges vekt på sentralisering og rasjonalisering.

Kulturmeldingene er preget av følgende hovedtrekk:

1. Kulturpolitikken skal passes inn i den allmenne planleggingen og mønsteret for administrasjon og videre utvikling på andre områder.
2. Kulturområdet er definert som et fritidsvirksomhetens område. Kulturell virksomhet er ensbetydende med fritidsvirksomhet og derfor skilt fra arbeidslivet.
3. Kulturpolitikken har et sosialpolitisk siktemål. Den skal bidra til å dempe virkningene av sterk strukturrasjonalisering og økt press.
4. Den statlige kulturpolitikken skal bare gå inn på de områdene der kulturvirksomheten er truet av kulturindustriens stadig hardere konkurranse. Forøvrig skal det ikke røkkes ved det kulturindustrielle marked. Den kulturelle blandingsøkonomi skal fortsatt eksistere.
5. Kulturpolitikken skal gå inn som et ledd i distriktspolitikken og bidra til »at industrien vil søke til steder som har tilstrekkelig befolkningsunderlag for å kunne utvikle et allsidig miljø«.
6. Den offentlige kulturadministrasjonen skal bygges opp etter mønster som består av sentrale, regionale og kommunale organer. Disse skal tilsvare den organisasjonsform som de offentliges samarbeidende frivillige organisasjoner har.
7. De avgjørende organer skal settes sammen ut fra politisk forholdstill. Det er grunn til å frykte at dette vil styrke den ukontroversielle virksomheten, og svekke mulighetene til mer kontroversiell kulturell aktivitet.
8. Det skal bygges et omfattende kulturelt administrasjonsapparat. Kulturell virksomhet forutsetter ut fra denne tankegangen at det finnes et byråkrati.

Noter:

1. *Et kulturprogram til debatt*. Oslo 1959. s. 68.
2. Stortingsmelding nr. 8. 1973-74 og Stortingsmelding nr. 52. 1973-74.
3. *Et kulturprogram*. op.cit. s. 21-22.
4. I boka *Kultur i hverdagen* Oslo 1973, er innleggene fra denne konferansen samlet.
5. Leif J. Wilhelmsen: »Trenger vi en ny kulturpolitikk?«, *Aftenposten* 28.3.1974.
6. St. melding nr. 52. s. 18.

7. se: Torstein Hjellum (red): *Tilfellet Mongstad*. Oslo 1974.
8. *ibid.* s. 118.
9. »Trygghet for folket«, DNA's arbeidsprogram 1974-77. Oslo 1973 s. 39.
10. For utførligere drøfting av forholdet mellom fritidssfære og arbeidssfære se: Negt/Kluge: *Öffentlichkeit und Erfahrung* Frankfurt/M. 1972, og Ralf Pittelkov: »Offentlighed og modoffentlighed« *Hug* nr. 1.
11. St. melding, 52. s. 26.
12. *ibid.* s. 40.
13. *ibid.* s. 40.
14. *ibid.* s. 24.
15. St. melding nr. 8. s. 49.
16. St. melding, 52. s. 56.
17. *ibid.* s. 67.

Oslo september 1974